

Dziesmu svētku vēsture atmiņās

4

◆2017.gads. Dagnija Kupče starp Piebalgas tautastērpiem.

Dagnija Kupče, tekstilmāksliniece, aušanas darbnīcas “Vēverīšas” un Vecpiebalgas audēju kopas vadītāja, darinājusi neskaitāmus dažādu novadu tautastērpus. Tajos greznojas koristi un dejotāji, tautastērpu godātāji.

1972.gada septembrī Dagnija sāka vadīt Tautas lietišķās mākslas studiju “Madara” Cēsīs. Rokdarbniecēm bija jāgatavojas Dziesmu svētku simtgades tautas lietišķās mākslas izstādei.

“Katrā pavasarī studijai muzejā bija jāriko rajona izstāde. Tajā varēja piedalīties tikai studijas un pulciņu dalībnieki. Pulciņi darbojās Līgatnē, Cēsīs Neredzīgo biedrībā, Raunā, Kaivē. Lielajai Dziesmu svētku izstādei atlasīt darbus, tāpat kā tagad, brauca komisija. Vienreiz arī kultūras ministrs Vladimirs Kaupužs bija komisijā. Izstādēm tēmas nebija, katrs auda, ko vēlējās,” stāsta D.Kupče. Kā rakstīts simtgades Dziesmu svētku bukletā: “Latvijas PSR tautas lietišķās mākslas izstāde spilgti apliecina tautas mākslas izaugsmi sociālisma apstākļos. Tautas daiļamatnieku darinājumi ar visu krāsu košumu un rakstu bagātību pauž mūsu plaukstošās dzīves optimismu, radot svētku noskaņu no izstādes zāles līdz dziesmu svētku dalībnieku krāšņajai parādei Rīgas ielās, tūkstošbalsīgajam korim estrādē un atzinības smaidam draugu un ciemiņu acīs.”

“Saulklus varēja likt dažādus, bet audām, ko audām: dvieļus, šalles, galvas lakatiņus ar latviskiem rakstiem, segas, aizkarus, jostas. Nebija jau materiālu. Katru gadu studijai piešķīra apmēram divus kilogramus dzijas no fabriku pārpalikumiem. Daudzas studijas dalībnieces strādāja “Dailradē” un auda pasūtījumus, viņas

arī varēja dabūt kādus pārpalikumus. Tīrģū vilnas dzija bija, bet dārga, arī kokvilnas diegi bija dārgi. Sievām patika aust, viņas to darīja ar prieku, vienmēr atrodot kādu risinājumu, lai sagādātu nepieciešamo,” stāsta audēja.

Lai gan varbūt šķiet, ka tautas lietišķo mākslu nemaz tik viegli nevar sasaistīt ar padomju ideoloģiju, arī studijas dalībnieču ikdienā nepalika bez pieskatīšanas. Pirms kādas izstādes atklāšanas muzejā, kad to bija apskatījusi rajona kultūras un partijas komitejas vadība, Dagnija tika izsaukta uz kultūras nodaļu, partijas komitejas darbiniece bija ieraudzījusi Lielvārdes jostu. “Viena audēja bija noaudusi. Josta bija pārlikta vērpjamajam ratiņam, izskatījās skaisti. Skaidroju, ka jostā ir latviskie raksti, bet tika skaidri pateikts, ja to neizņems no izstādes, lems par manu atbilstību amatam. Pārliku jostu citā telpā, starp citiem darbiem, skaidrs, ka vēlreiz pārbaudīt izstādi nenāks,” atceras D.Kupče.

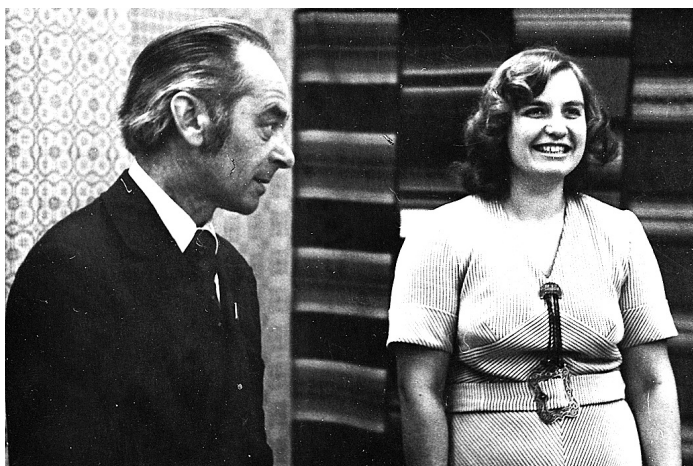
70.gados aizvien bija jūtama neuzticīgā attieksme pret izsūtītajiem. Klūdziņu pinēju Bernhardu Krūmiņu studijas vadītāja ieteica Tautas daiļamata meistara kvalifikācijai. Rajona kultūras nodaļas vadītājs izsauca uz sarunu, vai zīnot, ka viņš bijis izsūtīts. Dagnija vien atbildējusi: “Viņš ir ļoti labs meistars, man nav jāzina, kur bijis izsūtīts.” Klūdziņu pinējs kļuva par Tautas daiļamata meistaru. Kādu laiku studijas dalībniece bi-

jusi arī pazīstama drošības dieniece. “Mani brīdināja, lai kaut ko lieku nesarunāju, bet ko var sarunāt, ja runājam tikai par dzijām, rakstiem, aušanas tehnikām. Viņa nevienu darbu tā arī nenoauda, visu laiku gatavojās darīt, plāpāja ar sievām, bet viņas tikai par aušanu,” atceras Dagnija.

Etnogrāfija jāievēro

“Korīem un deju kolektīviem bija stilizēti tautastērpi, īpaši jau kolhoziem un bagātām organizācijām naudas pietika, un, ko kurš varēja izdomāt, tādus šuva. 1983.gadā tam tika pievērsta uzmanība. Koris “Vidzeme” bija uzaicinājis māksliniecīgu Mirdzu Kangari, lai dod padomu. Viņa izstrādāja pamatu, kādiem jābūt tautastērpiem. Pētiņu muzeja materiālus, un koristēm noaudām Liepas brunčus. No kultūras nama atnesa baķi balta vilnas auduma, sagriezām gabalos, studijas sievas pielika bārkstis. Tapa villaines. Toreiz uzšūva brūnas samta vestes, jo tādas bija modē un to arī pielāva. Pamazām arī citi kori, tāpat deju kolektīvi sāka šūt tautastērpus. Skatēs žūrijas komisijā bija arī etnogrāfs, kurš vērtēja,” neapmierināta daudz tautastērpu valkāšanas vēsturē ieskatās D.Kupče. Viņa skumji piebilst, ka pirms iepriekšējiem, tāpat gaidāmajiem svētkiem vairs netiek ņemts vērā etnogrāfu padoms.

“Kolektīvu vadītāji nav speciālisti. Ir skumji redzēt, kā sabojā

◆70.gadi. Tautas lietišķās mākslas studijas vadītāja Dagnija Kupče sarunā ar rajona kultūras nodaļas vadītāju Ilmāru Bērziņu.

◆2008.gads. Dagnija Kupče izstādes atklāšanā Vecpiebalgā kopā ar Cēsu mēru Gintu Šķenderu (no kreisās) un Vecpiebalgas pagasta vadītāju Voldemāru Cīruli.

taustastērpus. Ir vai nu eklektiskais ar etnogrāfiskiem elementiem, vai tradicionālais tautastērps. No Kīnā ražota sintētiska auduma neiznāks latviešu tautastērps,” viedokli pauž audēja.

Apjukumu radīja 1990.gada Dziesmu svētki, kad elegantos tautastērpos sabrauca ārzemju latvieši. “Tērpi nevis austi, bet šūti slīpā diegā. Kad dejotāji griežas, skaisti izskatās, audums eleganti krita, neburzījās. Pēc tam arī vairāki mūsu kolektīvi gribēja līdzīgus, lai kā centos atrunāt, tādus sašūva, bet skatē dabūja brāzienu, un domas mainījās,” pastāsta D.Kupče. Dagnija pati bieži redzama tautastērpā – svētkos, pasākumos. “Tikai ne Jāņos. Negribas,” viņa atklāj.

Gadu gaitā, aužot, šujot tautastērpus, bijis ne mazums dažādu situāciju ar pasūtītājiem. “Vienā bagātā kolektīvā vairākas dāmas bija kā raženas liepas. Brunčus vajagot šaurākus, lai raženums mazāk manāms. Bet tad nevar salikt faltēs un kolektīvā katrai tērps izskatās citādi. Kad tērpi bija gatavi, atzina, ka kopskats nav labs, tomēr vajadzēs pārsūt. Ārdīt un pārsūt ir dārgāk, nekā uzšūt jaunus. Priekšnieks tik atteica – vai mums naudas trūkst,” pastāsta audēja.

Kāda deju kolektīva dalībniekiem bija tērpu uzlaikošana, divi puīši ugunsdzēsēji nevarēja tikt, jādežurē. Dagnija brauca uz depo, starp divām ugunsdzēsēju mašīnām laikoja tērpus, pārējiem ugunsdzēsējiem tas bija jautrs brīdis.

“Citā kolektīvā pēc mēteļu uzlaikošanas puīšiem tērpus savācām, atvedām uz darbnīcu. Pēc pāris nedēļām zvanija, kāpēc viens mētelis atstāts. Cik bija, tik paņēmām. Izrādās, viens dejotājs lūgtgā prātā pēc uzlaikošanas mēteļi, kas sasprausti ar adatām, iekāpis mašīnā un aizbraucis mājās. Pats veda mēteļi uz Cēsīm,” vēl vienu notikumu izstāsta pieredzējuši tautastērpu darinātāja.

Izstāde – notikums ne tikai meistariem

Savulaik Dziesmu svētku tautas lietišķās mākslas izstādes Rīgā bijušas Tautas saimniecības sasniegumu izstādē Mežaparkā, izstāžu zālē “Latvija”, Brīvdabas muzeja izstāžu zālē, Rīgas Mākslas telpā, Kīpsalā, Dzelzceļa muzejā. Šoreiz būs vecās noliktavās Sporta ielā, plašās telpās.

“Ik pa pieciem gadiem lietišķajā mākslā redzama kāda aktualitāte, modes lieta, kā tāds vilnis. Katrā kaut kā ir visvairāk. Kad sāku strādāt, auda aizkarus, un izstādēs tiem bija plaša vieta. Bijis, kad ir ļoti daudz šatiera segu. Ik pa pieciem gadiem izstādēs parādās arī kas jauns, bet tapis, saglabājot tradīcijas,” stāsta pieredzējuši audēja un piebilst, ka Tautas lietišķās mākslas meistaru darbi jāredz un jāsaprot, tos parādīt ar digitālām tehnoloģijām nevar. Mēģinājums

iepriekšējos svētkos, viņasprāt, bija neveiksmīgs.

D. Kupče piedalījies Dziesmu svētku izstāžu iekārtošanā Kīpsalā, Brīvdabas un Dzelzceļa muzejos, Rīgas Mākslas telpā. Viņas pārziņā allaž bijusi tautastērpi. “Izstādē ir vieta tautastērpiem, un iekārtotājam tā jāpiepilina tā, lai tērpi labi izskatās un ir redzami,” saka Dagnija un piebilst, ka tas ir daudzu dienu darbs. Tautastērpi jāizgludina, jo ne visi meistari tos atveduši uz pakaramā, gadās arī, ka iepirkumu maišņā. Brunči, kad tos pakar, izlīdzinās, bet vestes, blūzes, villaines ne. “Bijis, ka pagludinu blūzēm vietas, kas redzamas. Tagad jau ir tvaika gludeklis, nav problēmu, kādreiz bija mitra marlīte un parastais gludeklis. Kad tērpi salikti uz manekeni, izvietoti un šķiet, ka darbs pabeigts, vairākkārt eju garām, ieraugu, ka kaut kas nav īsti labi, pamainu. Svarīgi, kas kuram atrodas blakus, kā sagrupēts. Varbūt tautudēls labāk izskatās tautumeitai otrā pusē, kādu citu vajag pārvirzīt priekšplānā. Te nekādi priekšraksti neder, visu nosaka situācija. Ne reizi vien esmu visu izdomājusi, kā būs, bet, iekārtojot izstādi, kāda nianse pagriež visu uz citu pusi,” atklāj izstāžu iekārtotāja un atzīst, ka skaistākais tautastērps, ja nebūs istajā vietā, var palikt nemanāms, bet ne tik kvalitatīvs, pareizi novietots, mirdzēs.

Dagnija atceras arī kuriozus notikumus. Izstādē Rīgas Mākslas telpā manekeni ar tautastērpiem bija izlikti kā koris uz pakāpieniem. “Savus darinātos tērpus paņēmām tautastērpu skatei. Nākamajā dienā liku vietā, gērbu manekenus. Stāvu, darbojos, apkārt manekeni, jutos kā korī. Apmeklētāji staigā, skatās izstādi, fotografē, daru, kas jādara. Pabeidzu un kāpju lejā no podestiem, pēkšņi viena sieviete iesaucas: “Jūs esat dzīva!” Viņa nenoģība, bet mani aptaustīja gan,” smejojot, atceroties šo notikumu, pastāsta D.Kupče.

Lietišķās mākslas izstāde prasa lielu darbu, bet reizē tie ir svētki. “Ja izstāde izdodas, gribas tajā būt, grūtums aizmirstas. Protams, žēl, kad tā jānoņem,” teic D.Kupče. Gaidāmo svētku tautas lietišķās mākslas izstādē “Mēs” būs skatāmi gan Vecpiebalgas audēju kopas, gan audēju darbnīcas “Vēverīšas” darbi. □

Lappusi sagatavoja
SARMĪTE FELDMANE

Projektu finansē
Mediju atbalsta fonds
no Latvijas valsts
budžeta līdzekļiem

MAF
Mediju atbalsta fonds

Mediju atbalsta fonda ieguldījums no
Latvijas valsts budžeta līdzekļiem.
Par saturu atbild projekta īstenotājs
izdevniecība SIA “Cēsu Druva”.